

opomba: Vsebina članka je bila predstavljena novembra 2013 na mednarodni konferenci EDUvision 2013 – Sodobni pristopi poučevanja prihajajočih generacij. Objavljen je v zborniku prispevkov, dostopen na

http://eduvision.si/Content/Docs/Zbornik%20prispevkov%20EDUvision%202013_splet.pdf

Odtisi pasjih tačk v učilnicah

Mojca Trampuš
Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana
trampus.mojca@gmail.com

Povzetek: Šolan terapevtski pes je učinkovit pomočnik pri ustvarjanju spodbudnega učnega okolja v šolah. S prijaznostjo, naklonjenostjo, igrivostjo, zvestobo in poslušnostjo zagotavlja podporo učiteljevim prizadevanjem pri delu z učenci različnih starosti in sposobnosti. Ponekod v tujini je prisotnost psov v šolah že uveljavljena, v zadnjih letih kužkom odpirajo vrata tudi naše šole. Prva slovenska srednja šola, ki v redno delo vključuje terapevtskega psa, je Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana. Odzivi dijakov so odlični, kuža v učilnici jih razvedri, razbremeni, pripomore k sproščenemu in učinkovitemu delu, spodbuja k pogovorom in druženju. Za delo s psi v šolah je med pedagogi veliko zanimanja, zato so potrebni formalni okvirji, ki bodo opredelili pogoje in način izvajanja. Z novostjo morajo soglašati vsi vpleteni, nujna je dosledna skrb za varnost in dobro počutje vseh, tudi psa! Ob primerno zastavljenih ciljih bo mogoče izvesti tudi raziskave o koristih, ki jih v šolski prostor prinaša pes.

Ključne besede: terapevtski pes, spodbudno učno okolje, novost, matematika, gimnazija, bodoči vzgojitelji.

Abstract: The trained therapy dog is an efficient assistant when it comes to creating a stimulating learning environment in schools. With kindness, positivity, playfulness, and obedience it grants support to teachers' work with student across all age and ability levels. In several schools across the world, the presence of a dog in the classroom is already a well-established practice; in the recent years, Slovenian schools have been opening their doors to dogs as well. The first Slovenian high school to regularly introduce a therapy dog is Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana. We have seen a very positive response by the students: the dog cheers them up, helps them unwind, relax and work more efficiently, it fosters dialogue and socializing. There is a lot of interest for dog-assisted teaching among educators, necessitating a formal framework to be set up which defines the conditions and methods of such work. Introducing this novelty to a school needs support of everybody involved; it is important to ensure safety and a pleasant climate for everyone including the dog! If we set the right goals for ourselves, an evaluation of the benefits of a dog's presence in the classroom can follow.

Key words: therapy dog, stimulating learning environment, mathematics, innovation, high school, future educators.

Uvod

V naše šole uvajamo številne novosti, s katerimi se želimo približati različnim učencem vseh starosti. Večinoma ciljamo na večjo učinkovitost pouka, želimo si, da bi šolske obveznosti zmoglo kar največ otrok. Vemo, da je naš uspeh in uspeh naših učencev v veliki meri odvisen od tega, kako spodbudno učno okolje uspemo ustvariti. Predstaviti želim nekoliko nenavaden način, kako razbremeniti učence, kako pouk narediti prijetnejši, kako zagotoviti nasmeh na obrazih mnogih, tako učencev kot učiteljev. Kljub dobri namenom namreč prepogosto pozabljamo, da naši otroci niso stroji za učenje in da prevečkrat pogrešajo toplino, iskrenost, povezanost.

Kot pove naslov – na pomoč pokličemo gosta na štirih točkah. Ponekod v tujini delo ob psu v razredu ni več novost, verjetno je smiselno tej zamisli odpreti tudi vrata slovenskih šol. Poskusi na nekaterih šolah vsekakor kažejo, da neobičajen obiskovalec v šolski vsakdan prinaša mnoge koristi.

Ideja o psu v šoli je drzna, uresničevati jo je potrebno skrajno previdno, obzirno in premišljeno. Samoumevno je, da v šolo ne moremo pripeljati kakršnegakoli psa. Tudi vsak družinski ljubljenec, pa čeprav še tako prisrčen, ni primeren. Mnogi pomisleki in strahovi odpadejo, če pride v šolo posebej usposobljen terapevtski pes.

V prispevku opisujem, kdo so pravzaprav terapevtski psi, kakšne izkušnje imajo s psi v šolah po svetu, kaj se na tem področju dogaja v slovenskih šolah in kaj lahko načrtujemo za prihodnost.

Terapevtski psi

Poznamo zgodbe o globoki navezanosti med človekom in psom, brali smo ganljive knjige in gledali nekoliko prirejene filmske prizore. Vemo, da je pes v marsikateri družini skoraj enakopraven družinski član. Ob tem je že dolgo znano, da prisotnost psa, skrb zanj, delo in igra z njim človeku prinašajo mnogo dobrega. Raziskave kažejo, da človek v družbi psa mirneje diha, da se mu upočasni bitje srca, da se zniža krvni tlak, da se zmanjšajo pokazatelji stresa (Halm, 2008). Znanstveniki se ukvarjajo tudi s povezavo med druženjem s psi in alergijami pri otrocih. Rezultati so nesporni - otroci, ki odraščajo ob psih, imajo statistično pomembno manj težav z alergijami (Gern 2004). Ob strani pustimo raziskave, ki poročajo o drugih koristih druženja s psi (preživetje po težkih boleznih srca in ožilja, obvladovanje duševnih težav, izboljšanje psihičnega stanja hospitaliziranih otrok in odraslih, spodbuden vpliv na čustveno ravnovesje starejših in podobno), ker niso neposredno povezane z obravnavano temo.

Vse to je vodilo k razmišljanju, da bi druženje s psi načrtno koristili v terapevtske namene. V drugi polovici 20. stoletja so nastala prva društva terapevtskih psov, danes delujejo v velikem delu sveta. Gre za posebej usposobljene pse, ki skupaj s svojimi vodniki (opozarjam: vodniki ali skrbniki, ne lastniki!) obiskujejo otroke, mladostnike, odrasle in starejše in jim pri tem nudijo različne oblike pomoči. Terapevtske pse lahko srečamo:

- v vrtcih, v šolah z običajnim in s prilagojenim programom, na univerzah, v knjižnicah kot pomočnike pri vzgoji in izobraževanju in kot družabnike,
- v rehabilitacijskih centrih, v bolnišnicah, v domovih starejših kot pomočnike pri rehabilitaciji, kot družabnike in kot podporo pri zdravljenju,
- v varstvenih domovih in podobnih institucijah kot pomočnike pri izvajanju različnih dejavnosti in kot družabnike,
- na različnih srečanjih in javnih prireditvah kot družabnike in posrednike različnih informacij.

Delo s terapevtskimi živalmi označujemo s kratico AAI – Animal Assisted Intervention. Pri delu sicer sodelujejo različne živali (konj, maček, ptič, ribe, delfin...), največkrat pa gre prav za pse. Poznamo:

- AAT – Animal Assisted Therapy – sodelovanje z živaljo v zdravstvenih ustanovah, cilji so natančno določeni, strokovnjak spremlja napredek;
- AAA – Animal Assisted Activity – spoznavanje, druženje z živaljo v različnih okoljih, namen je večinoma razbremeniti in razvedriti posameznike,
- AAE – Animal Assisted Education – delo z živaljo v vzgojno izobraževalnih ustanovah.

Kakšna je razlika med sosedovim Sultanom in terapevtskim psom? Vedenje slednjega najprej opazuje in oceni kinološki strokovnjak, ki presodi, če je pes sploh primeren kandidat. Biti mora umirjen, vzgojen, šolan, prijazen, naklonjen neznancem, stabilnega vedenja. Ne sme biti napadalen, plah ali nervozen. Tudi njegov skrbnik mora biti umirjen, komunikativen, prijazen, sproščen. Na začetnem izobraževanju skrbnik spozna teoretične osnove dela, kasneje skupaj s psom obiskujeta različne ustanove. Pri tem nista sama, spremlja ju izkušen terapevtski par (pes in vodnik). Ko pes in njegov vodnik pridobita dovolj izkušen, postaneta terapevtski par. Interna pravila posameznega društva podrobno določajo postopek pridobivanja certifikata.

Delo pogosto poteka v sodelovanju s strokovnjakom. To je lahko fizioterapevt, delovni terapevt, psiholog, učitelj, logoped, specialni pedagog ali drugo. Njegova naloga je, da načrtuje, kako bo potekalo srečanje, da zastavi ustrezne cilje, da spremlja in dokumentira napredek. Kužek prihaja na delo snažen in urejen. Skrb za varnost je na visoki ravni. Psa dvakrat letno pregleda pooblaščen veterinar; ta potrdi, da je kuža primeren za tesne stike z ljudmi. Pes je med delom nenehno ob svojem vodniku, ki usmerja in nadzoruje njegovo vedenje. Če pes postane napet, poseže v dogajanje, da si kosmatinec odpočije. Terapevtski pes je, kadar ni »v službi«, povsem običajen družinski ljubljeneček. Njegov vodnik ga ima srčno rad, zato poskrbi, da psa ne preutruji, da je srečanje tudi zanj prijetna izkušnja.

Društva praviloma združujejo prostovoljce, ki s svojim psom delajo v prostem času in za delo niso plačani. So pa bogato nagrajeni – z dobro voljo in z nasmehi posameznikov, ki se kužkov vsakič znova razveselijo.

Kaj zmore pes v šoli

Pes, ki pride med učence, predstavlja tiho podporo učiteljevemu delu. Otroci se ob psu umirijo, sprostijo, bolj zbrano delajo, navdušeno sodelujejo, lažje navezujejo stike z vrstniki in so veseli zanimivega tovariša. Pričakujemo lahko številne koristi, saj prisotnost psa vpliva na razvoj

- kognitivnih
- čustvenih
- socialnih in
- fizičnih sposobnosti.

Kuža seveda nima čarobne palice, s katero bi dosegel vse to. Odločilno je, da pes človeka ne ocenjuje, ne obsoja. Prijazen je z vsakim učencem, vedno je pripravljen sodelovati. Nikogar ne odriva ob stran, vesel je vsakega novega izziva. Je potrpežljiv in brezpogojno iskren. Vse to so univerzalne vrednote, ki jih ljudje spoštujemo v vsakem okolju. Čeprav jih otroci zavestno morda ne prepoznajo, jim v marsičem tiho sledijo.

Kuža v šolo prinaša tudi toplino, nežnost, možnost telesnega stika. Delo v šolah je vse bolj podprto z brezosebno računalniško tehnologijo. V želji po odmevnih uspehih se z mladimi

premalo pogovarjamo, redko jim s potrpljenjem prisluhnemo, pogosto ostajajo sami s svojimi otroškimi ali najstniškimi stiskami. Mehek kožuh pod otroško roko in zaupljiv pasji pogled olajšata marsikatero tegobo šolskega okolja.

Sicer maloštevilne raziskave o vplivu psa na šolsko dogajanje potrjujejo, da je kosmatinec v mnogih ozirih koristen učiteljev pomočnik (Hergovich 2002, Kotrschal 2003).

Sliki 1 (foto: Sara Todorović) in 2: Učna ura je ob psu bolj zanimiva

Izkušnje iz tujine

Na področju AAE s psi beležijo v tujini že precej izkušenj. Terapevtski psi so redni obiskovalci knjižnic na nekaterih uglednih ameriških univerzah (Aiken in Cadmus 2011). S svojo prisotnostjo razbremenjujejo študente predvsem v izpitnih obdobjih. V resno akademsko okolje prinašajo igrivost, veselje, smeh.

O psih, ki so bili že pred desetletji prisotni v različnih projektih na šolah, poročajo na spletnih straneh (npr. Fiordalis, 2011). Sistematičen opis dela najdemo na nemškem govornem področju, kjer je dodobra ustaljen projekt Schulhund - šolski pes. V letu 2013 je samo v Nemčiji v projekt vključenih preko 240 šol, projekt pa živi tudi v Švici in Avstriji. Osnovna ideja je, da v razred prihaja pes skupaj s svojim vodnikom, ki je učitelj. Kuža je ves dan v razredu, otroci se z njim igrajo, skrbijo zanj, skupaj rešujejo naloge. Schulhund ima spletno stran, ki ponuja številne informacije (Schulhund). Tam izvemo, kako učitelj poskrbi za varnost, za dobro počutje vseh udeležencev (tudi psa!) in za učinkovitost pouka. Onovne zahteve so:

- primerno vzgojen, šolan, zdrav pes mirnega, prijaznega obnašanja,
- soglasja vseh neposrednih in posrednih udeležencev,
- miren kot v učilnici, kjer psa učenci ne motijo,
- dostop do vode, možnost rednih izhodov,
- plakat z navodili, kako naj se otroci vedejo ob psu,
- natančen načrt dela.

Večinoma opisujejo izkušnje pri delu z mlajšimi učenci, nekaj psov pa obiskuje tudi starejše šolarje.

R.E.A.D. program

Program Reading Education Assistance Dog (R.E.A.D.) so razvili v društvu Intermountain Therapy Dog (ITA). V zadnjih letih se je branje psom razširilo v številne evropske države, tudi v Slovenijo.

Program spodbuja bralno pismenost otrok. Otroka povabimo, naj v mirnem okolju bere potrpežljivemu poslušalcu – psu. Pomembno je, da omogočimo otroku, da je sam s psom in z njegovim vodnikom približno pol ure. Pes otroka ne kritizira, ne prekinja, se mu ne posmehuje. Mali bralec se v tesnem stiku s kužkom počuti sprejetega in varnega, zato ima z branjem manj težav kot sicer. Vodnik psa ga nevsiljivo spodbuja in mu pomaga, kadar zaide v težave. Opozori ga na manj znane besede, povabi ga, naj opiše ilustracijo in podobno. Ko otrok napreduje, postane tudi bolj samozavesten (Trampuš, 2013). Branje kužku je posebej učinkovito za otroke z disleksijo in za druge otroke s posebnimi potrebami.

Na spletnih straneh društva ITA objavljajo nekaj raziskav o koristih opisanega programa (ITA, 2013).

Psi v slovenskih šolah

Pri nas delujejo Slovensko društvo za terapijo s pomočjo psov Tačke pomagačke, Ambasadorji nasmeha in Zavod PET. Avtorica prispevka sem z zlato prinašalko Šapo članica Tačk pomagačk. Vsa tri društva so aktivna tudi v šolah, kjer s psi izvajajo

- priložnostne predstavitvene obiske,
- redna (npr. tedenska) srečanja s skupino otrok (dejavnosti),
- delo z otroki s posebnimi potrebami,
- individualno delo s šolarji,
- redno prisotnost pri pouku in pri dejavnostih v srednji šoli.

Priložnostni obiski so rezultat dogovora med učiteljem in posameznim vodnikom terapevtskega psa, ki pride med otroke s svojim kužkom. Na teh obiskih se z otroki pogovarjamo, kako skrbimo za psa, na kakšne načine vse pes pomaga sodobnemu človeku. Pokažemo jim, kako se pravilno približati psu in kako naj se s psom varno igrajo. Otroci zelo radi sodelujejo. Otroku, ki se psa boji, damo dovolj časa in ga v stik s psom seveda ne silimo. Sčasoma se skoraj vsak opogumi in sam pride k psu.

Posamezni pedagogi, ki so hkrati vodniki terapevtskega psa, so delo s psom uspeli vključiti v redne dejavnosti s svojimi učenci. Običajno gre za srečanja, ki potekajo enkrat, morda dvakrat tedensko (dejavnosti, delo z otroki s posebnimi potrebami).

Pri tovrstnem delu mora biti vodnik psa skrajno previden in odgovoren. Nujna je dosledna skrb za varnost in za dobro počutje vseh prisotnih. Posebej omenim štiri inovacijske projekte, ki v šolskem letu 2013/2014 potekajo na slovenskih šolah v sodelovanju z Zavodom republike Slovenije za šolstvo:

- OŠ Pod goro Slovenske Konjice
- OŠ Kozara Nova Gorica
- CIRIUS Kamnik
- Srednja vzgojiteljska šola in gimnazija Ljubljana (SVŠGL)

Slika 3: Zadovoljni učenci so uspešni učenci (foto: Sara Todorović)

Šapa na SVŠGL

Avtorica prispevka učim matematiko na SVŠGL več kot 20 let. Sem vodnica petletne zlate prinašalke, terapevtske psičke Šape. Sva članici društva Tačke pomagačke. Jeseni 2012 smo na šoli začeli izvajati inovacijski projekt Terapevtski pes v šoli. Kot cilje projekta smo navedli:

- Opazovati vpliv terapevtskega psa na posameznika in na klimo v razredu – sproščenost, umirjenost, pripravljenost za sodelovanje.
- Dijake programa predšolska vzgoja spodbujati k inovativnim načinom dela z otroki.
- Opozarjati dijake na pomen zaupanja in strpnosti v odnosu človek - človek in človek – žival in na pomen prostovoljnega dela.
- Ponuditi dijakom individualna srečanja s terapevtskim psom.

Preden smo začeli z delom, smo projekt predstavili učiteljskemu zboru, vsem dijakom na šoli, ostalim zaposlenim. Pridobili smo soglasja staršev. Osnovna zagotovila, ki sem jih v zvezi s projektom zapisala v dopis, so:

- Šapa je v šoli nenehno pod mojim nadzorom.
- Vsako druženje dijaka s psom je povsem prostovoljno; kdor si stikov ne želi, se lahko psu popolnoma izogne.
- Učinkovitost pouka se ne bo zmanjšala.

Šapa prihaja v šolo okvirno dvakrat tedensko. Med poukom počiva na svojem ležišču ob katedru, med odmori jo dijaki pobožajo, se z njo poigrajo. Mnogi dijaki so novost sprejeli navdušeno, kar potrjujejo njihovi odgovori v anketnem vprašalniku, navajam samo nekatere:

- Je motivacijsko in pes te lepo gleda, tudi če ne znaš snovi.
- Cel razred je bolj sproščen, ampak še vedno smo lahko vsi zbrani, ker Šapa ne moti pouka.
- Po izkušnji sodeč smo vsi bolj umirjeni, sama sem veliko bolj zbrana in sproščena.
- Raje bomo prihajali k pouku matematike.
- Da bi lahko imeli še več terapevtskih psov na šoli.
- Hvala, da se to dogaja! V Šapini bližini se vsi odpremo in se počutimo zelo varno.
- Je QL. To je najboljši projekt naše šole.
- Podpiram, ker se s tem načinom vzpostavi bolj osebni, bolj človeški odnos s profesorjem.

Sliki 4 in 5: Pouk matematike poteka nemoteno, v odmoru pa je čas za druženje s Šapo.

Projekt zaradi lanskih dobrih odzivov letos nadaljuje z delom. Tudi sodelavci v zbornici ga skoraj brez izjeme podpirajo. Delo s psom je še posebej smiselno v oddelkih s programom predšolska vzgoja. Dijaki tega programa opravljajo obvezno prakso v vrtcih, dobili so priložnost, da v te obiske vključijo tudi kužka. Letos smo dodali novost – delo v vrtcu poteka v okviru obveznega modula matematika za otroke. Prvi odzivi so spodbudni, sodelovanja s psom so veseli dijaki, otroci in vzgojitelji v vrtcu. Dijaki v praksi spoznavajo, kako pripravimo in izvajamo inovativen pristop k otrokom.

Celoten projekt ocenjujemo kot zelo uspešen. V Šapini bližini so vedno nasmejani obrazi, dijaki z veseljem prevzamejo tudi kakšno dodatno obveznost. Tudi Šapa je med mladimi zadovoljna, vedno pripravljena sodelovati.

Zaključek

Vključevanje šolanega, posebej usposobljenega terapevtskega psa v šolski vsakdan je odgovoren proces, ki ne dopušča malomarnosti niti bližnjic. Nalaga obilico dodatnega dela. Je pa smiselno, saj prinaša koristi vsem vpletenim – učencem toplino in nekaj sproščenosti, učitelju nasmejane, motivirane, nekoliko bolj mirne učence, staršem zadovoljstvo otrok, sistemu kot celoti pa podporo šolskim ciljem.

Na področju dela s psi v šolah pogrešamo strokovno literaturo – v slovenščini imamo samo dve knjigi, ki obravnavata sožitje med živalmi in otroki (Ocepek, 2012 in Tušak, 2007). Potrebne so raziskave, ki bi prednosti in slabosti tovrstnega dela najprej natančno opredelile, kasneje pa tudi ovrednotile. Potrebno je tudi zagotoviti formalne okvirje, v katerih naj podobno delo poteka.

Verjamem, da je v Sloveniji še nekaj učiteljev, ki bi ob ustrezni spodbudi sodelovali pri podobnem delu. Psi ljudem prinašajo mnogo dobrega, zakaj tega ne bi delili z mladimi tam, kjer živijo in delajo vsak dan? Zadovoljstvo učencev, ki imajo priložnost druženja s psom v šoli, več kot poplača vloženo delo.

Viri in literatura

[1] Aiken, J. in Cadmus, F. (2011). Who Let the Dog Out? <http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=yfss> (5. 11. 2013)

- [2] Creative Teaching Site. Dostopno prek: <http://www.creativeteachingsite.com/dogs/dogs.html>
- [3] Gern, J. E. in sodelavci (2004). Effects of dog ownership and genotype on immune development and atopy in infancy. The Journal of allergy and clinical immunology, letnik 2004, št. 2, stran 307 – 314
- [4] Halm, A. M. (2008). The Healing Power of the Human – Animal Connection. American Journal of Critical care, Volume 17, No. 4, stran 373 – 376, July 2008. Dostopno prek: <http://ajcc.aacnjournals.org/content/17/4/373.short> (5.11. 2013)
- [5] Hergovich, A. in sodelavci (2002). The effects of the presence of a dog in the classroom. Dostopno prek: [Anthrozoos: A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals](http://anthrozoos.org/), letnik 15, št. 1, stran 37-50 <http://homepage.univie.ac.at/andreas.hergovich/php/dog.pdf> (5. 11. 2013)
- [6] Intermountain Therapy Animals, R.E.A.D. Research and Results. Dostopno prek: [http://www.therapyanimals.org/Research %26 Results.html](http://www.therapyanimals.org/Research_%26_Results.html) (5. 11. 2013)
- [7] Kotschal, K. in Ortbauer, B. (2003): Behavioural effects of the presence of a dog in the classroom. Anthrozoös, št. 16, stran 147-159. Dostopno prek: [http://www.klf.ac.at/downloads/Kotschal and Ortbauer 2003.pdf](http://www.klf.ac.at/downloads/Kotschal_and_Ortbauer_2003.pdf) (5. 11. 2013)
- [8] Ocepek, R. (2012). Premagajmo predsodke do živali, Ljubljana: Agencija Baribal.
- [9] Schulhundweb. Gemeinschafts Portal - Tiergestützten Pädagogik. Dostopno prek: <http://schulhundweb.de/index.php/Hauptseite> (5. 11. 2013)
- [10] Trampuš, M. (2013). Beremo s Tačkami. Bilten društva Bravo, letnik 9, št. 18, stran 71-79
- [11] Tušak, M in Marinšek, M. (2007). Človek – žival – zdrava naveza. Maribor: Založba Pivec

Kratka predstavitev avtorja: Mojca Trampuš je diplomirala na Fakulteti za naravoslovje in matematiko (današnja Fakulteta za matematiko in fiziko) Univerze v Ljubljani, in sicer smer uporabna matematika. Od leta 1991 je kot profesorica matematike zaposlena na Srednji vzgojiteljski šoli in gimnaziji Ljubljana. Je vodnica terapevtske psičke, s katero delata v okviru društva Tačke pomagačke.